

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Програма та робоча програма навчальної дисципліни

«ЗАПОВІДНА СПРАВА»

(для студентів 3 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня
бакалавр напряму 6.040106 – „Екологія, охорона навколишнього середовища та
збалансоване природокористування”)

Програма та робоча програма навчальної дисципліни «Заповідна справа» (для студентів 3 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр напрям 6.040106 – „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування”) / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О. І. Спирін. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 24 с.

Укладач: О. І. Спирін

Рецензент: проф. Ф. В. Стольберг

Рекомендовано кафедрою інженерної екології міст, протокол № 1 від 29 серпня 2010 р.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
1.1. Мета, предмет та місце дисципліни.....	6
1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни.....	7
1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги.....	8
1.4. Рекомендована основна навчальна література.....	9
1.5. Анотації програми навчальної дисципліни.....	9
2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
2.1. Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи.....	11
2.2. Зміст дисципліни.....	11
2.3. Розподіл часу за модулями і змістовими модулями.....	13
2.4. Індивідуальні завдання.....	15
2.5. Самостійна навчальна робота студента.....	17
2.6. Засоби контролю та структура залікового кредиту.....	17
2.7. Інформаційно-методичне забезпечення.....	20

ВСТУП

На початку ХХІ сторіччя людство, стикнувшись, з одного боку, гострими глобальними викликами, пов'язаними з великомасштабними конфліктами між зростанням людності та можливостями довкілля підтримувати популяції людини, наслідками господарської та військової діяльності у кліматичній та інших сферах, потребами економічного зростання та ресурсним потенціалом довкілля, а, з іншого – поряд з надзвичайними досягненнями невизначеністю у цілій низці проблем у науках про Землю, про довкілля, особливо що стосується проблем збереження генофонду (біотичного різноманіття), його нерозривного зв'язку з абіотичним середовищем, про циклічність процесів у природі тощо, повною мірою усвідомило, що біосфера та її складові мають певні межі саморегуляції та самовідновлення, за якими вони зазнають неперворотних змін і руйнуються.

З цього випливає, що подальший розвиток цивілізації має межі зростання і неможливий без збереження біосфери в цілому, тобто без урахування можливостей природи самовідновлюватися.

Система підготовки кваліфікованого інженера з охорони довкілля, спеціаліста-еколога, враховує необхідність того, що в майбутньому, працюючи за фахом – або інженером у будівництві чи у промисловості, або в інших галузях національної економіки – йому неодмінно випаде стикатися з питаннями заповідної справи (біогеосозології), а саме – з охорони рідкісних видів організмів і середовищ їх життя, організації екологічної мережі, вирішення конфліктів у сфері охорони довкілля, збереження біотичного й ландшафтного потенціалу територій, організації екологічно-просвітницької роботи тощо.

Діяльна, творча та успішна праця сучасного інженера в цивілізованій країні можлива лише за умов ерудованості, широкого світогляду, відкритості новому спираючись на історичну та культурну спадщину свого народу, вміння постійно навчатися, толерантності до культур, поглядів й думок інших, тобто надбання відповідного особистісного, загального, культурного та фахового рівня розвитку й здатності до самовдосконалення. Тому вивчення основ охорони і використання ресурсів природно-заповідного фонду, створення і функціонування природно-заповідних територій та їх географічних та екологічних мереж, засоби й механізми державного управління є важливим і необхідним сегментом знань для сучасного фахівця в галузі охорони довкілля.

Необхідною складовою успішного засвоєння відповідного матеріалу з дисципліни є самостійна робота студентів з навчальною, науковою, технічною, довідковою, юридичною (законами України і коментарями до них) літературою, нормативними і технічними матеріалами вітчизняних відомств, установ та підприємств, міжнародних наукових спілок, національних

природоохоронних органів провідних країн світу, Європейської агенції з охорони довкілля, документами Міністерства екології та природних ресурсів України, що потребує навичок роботи з документацією, уміння користуватися ресурсами бібліотек, мережі Інтернет тощо.

Програма навчальної дисципліни «Заповідна справа» розроблена на основі:

1. СВО ХНАМГ Експериментальна ОКХ бакалавра напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», погоджено з МОН 1.11.07 р.
2. СВО ХНАМГ Експериментальна ОПП підготовки бакалавра напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», погоджено з МОН 1.11.07 р.
3. СВО ХНАМГ Експериментальний навчальний план підготовки бакалавра , денної форми навчання, напряму 6.040106 Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування, погоджено з МОН 24.05.07 р.

Програма навчальної дисципліни «Заповідна справа» ухвалена кафедрою «Інженерної екології міст», **протокол № 11 від 04 квітня 2012 р.** та Вченою радою факультету інженерної екології міст, **протокол № 1 від 7 вересня 2012 р.**

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета, предмет та місце дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Заповідна справа» – дати студентам основи знань про екологічні, правові, адміністративні, економічні, організаційно-технічні, біосозологічні й культурно-виховні заходи, спрямовані на збереження варіабельності біотичного різноманіття на генетичному, видовому, популяційному, біоце-нотичному, біогеоценотичному, ландшафтному, біомному й біосферному рівнях організації живого, забезпечення його відтворення та можливості екологічно збалансованого гуманного використання.

Предметом вивчення в дисципліні є вивчення, виділення, резервування, проектування та функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх мережі та екологічної мережі.

В структурно-логічній схемі підготовки бакалавра вивчення цієї дисципліни базується на знаннях, отриманих з дисциплін, які забезпечують, з одного боку, необхідне теоретичне та практичне підґрунтя, а з іншого – безперервність засвоєння знань та оволодіння професійними навичками (див. Табл. 1. 1).

Таблиця 1.1 – Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки бакалавра

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
1	2
Загальна біологія Екологія міських систем Екологія людини Загальна екологія Системний аналіз довкілля Загальна та неорганічна хімія Органічна хімія Аналітична хімія Фізико-хімічні методи аналізу Фізичні основи екології	Технічні основи водопідготовки та водопостачання Основи містобудування Утилізація побутових відходів Утилізація промислових відходів Основи санітарії міст Техноекологія Безпека життєдіяльності й основи охорони праці Прикладна гідроекологія Прикладна аероекологія Прикладна літоєкологія
	Інженерні аспекти гідроекології Інженерні аспекти аероекології Інженерні аспекти літоєкології Екологічний моніторинг
	Моделювання та прогнозування стану довкілля Прикладна наука про рослинність Економіка природокористування

1	2
	Економіка природоохоронної діяльності Інформаційні технології в прикладній та інженерній екології
	Екологічне право та експертиза Соціальна екологія Системи, принципи та інструменти управління довкіллям Основи «зеленого» бізнесу Планування та прогнозування «зеленого» бізнесу Економіка «зеленого» бізнесу

1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни

Модуль 1. Заповідна справа.

(2 / 72)

(назва модулю)

(кількість кредитів/годин)

Змістові модулі (ЗМ):

ЗМ 1.1. Наукові засади заповідної справи

1. Вступ. Загальна характеристика основних термінів курсу. Поняття про науковий напрямок. Предмет. Завдання. Науково-методичні основи. Історія становлення.

2. Функції заповідних об'єктів. Головні етапи розвитку заповідання. Сучасне становище, перспективи та проблеми розвитку заповідної справи в Україні та в інших державах.

3. Заповідні об'єкти та їх характеристика. Поняття про біогеоценотичну і природну своєрідність. Рідкісні, зникаючі, ендемічні, реліктові види.

4. Поняття про категорії природоохоронних територій. Класифікації природоохоронних територій.

5. Функціональне зонування природних національних парків, біосферних заповідників та природних заповідників.

6. Організація мережі заповідних об'єктів.

7. Поняття про екологічну мережу. Національна екологічна мережа України.

ЗМ 1.2. Організація заповідної справи в Україні

1. Заповідна справа в Україні. Форми власності на території та об'єкти ПЗФ. «Червона книга України». Державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ України.

2. Організаційно-правові основи ведення заповідної справи.

3. Соціально-економічне значення природно-заповідних територій України. Ресурсна значимість абіотичних та біотичних компонентів екосистем, що охороняються.

4. Науково-теоретичні та практичні дослідження на заповідних територіях. Ведення “Літопису природи”, його функції і значення. Специфіка наукових досліджень на територіях і об'єктах ПЗФ.

5. Роль природно-заповідних територій в екологічній освіті, вихованні та інформуванні громадськості.

6. Основні форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів ПЗФ. Основні положення Конвенції про збереження біологічного різноманіття.

1.3 Освітньо-кваліфікаційні вимоги

Уміння та знання	Сфери діяльності	Функції діяльності у виробничій сфері
1	2	3
Створення нових територій та об'єктів, що охороняються	Науково-практичні натурні дослідження; Управління та контроль стану довкілля Моніторинг середовища; Керування станом довкілля; Контроль за додержанням чинного природоохоронного законодавства	Проектувальна; Контрольна; Адміністративно-керівна; Дослідна
Функціональне зонування територій, що охороняються	Науково-практичні натурні дослідження; Керування станом довкілля;	Проектувальна; Контрольна; Дослідна; Адміністративно-керівна
Формування загальнодержавної та регіональної екомережі на основі поєднання територій, що охороняються	Інженер-еколог підприємства Оцінка впливу на довкілля (ОВД); Керування станом довкілля; Контроль за додержанням чинного природоохоронного законодавства	Виробнича; Проектувальна; Контрольна
Проектування нових територій та об'єктів, що охороняються	Інженер-еколог підприємства Науково-практичні дослідження;	Виробнича; Проектувальна; Контрольна
Визначення режиму збереження	Інженер-еколог підприємства Науково-практичні натурні дослідження; ОВД;	Виробнича; Проектувальна; Контрольна
Управління територією або об'єктом, що охороняються	Інженер-еколог підприємства Науково-практичні натурні дослідження; ОВД;	Виробнича; Проектувальна; Контрольна

1	2	3
Ведення Літопису природи	Інженер-еколог підприємства; ОВД Контроль за станом довкілля; Контроль за додержанням чинного природоохоронного законодавства; Керування станом довкілля	Виробнича; Проектувальна; Адміністративно-керівна; Контрольна

1.4. Рекомендована основна навчальна література

1. Борейко, В. Е. **История заповедного дела в Украине** [Текст] : навч. посібник / В. Е. Борейко. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 1995. – 184 с. (Серия: История охраны природы. Вып. 2.)

2. Давиденко, В. М. **Заповідна справа** [Текст] : навч. посібник для студ. екол., біол., природн., лісівн., агрон., зооінж. фак. вищих навч. закл. III, IV рівнів акр. / В. М. Давиденко. — Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2001. – 140 с.

3. **Заповідна справа в Україні** [Текст] : навч. посібник / За заг. ред. М.Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. – К.: Географіка, 2003. – 306 с. – ISBN 966-95365-6-1

4. **Зеленая книга Украинской ССР.** – К.: Наук. думка, 1987. – 216 с.

5. Попович, С. Ю. **Природно-заповідна справа** [Текст] : навч. посібник / С. Ю. Попович. – К.: Арістей, 2007. – 480 с.

6. **Природно-заповідний фонд Харківської області** [Текст] [CD-ROM] : довідник / О. В. Клімов, О. Г. Вовк, О. В. Філатова та ін. – Харків, 2005. – 177 с. – (*Український НДІ екологічних проблем*)

7. Butcher, P. **Exploring our National Parks and Monuments** [Текст] / Butcher, P., Butcher, R. – Boulder (Co.): Robert Rinehart Publ., 1995. – 478 p. – ISBN 1-57098-025-x.

1.5. Анотації дисципліни

Анотація програми навчальної дисципліни

Заповідна справа

Мета, предмет, зміст
(укр.)

Мета: Сформувати в студентів основи знань про екологічні, правові, адміністративні, економічні, організаційно-технічні, біосозологічні й культурно-виховні заходи, спрямовані на збереження варіабельності біотичного різноманіття на генетичному, видовому, популяційному, біоце-

нотичному, біогеоценотичному, ландшафтному, біомному й біосферному рівнях організації живого, забезпечення його відтворення та можливості екологічно збалансованого гуманного використання.

Предмет: *Вивчення, виділення, резервування, проектування та функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх географічної й екологічної мережі.*

Зміст: *Наукові засади заповідної справи. Організація заповідної справи в Україні.*

{англ.}

Objectives: *To introduce students to contemporary concepts on ecological, legal, administrative, economic, organisational, technical, conservational and educational measures directed to protection of biotic diversity on genetic, specific, population, biocoenotic/ecosystem, biome and biosphere levels and sublevels of life hierarchy, and landscape diversity, provisions for its reproduction and means for its environmentally sound and wise use.*

Subject: *Studying, area allocation, reservation, designing, operation and maintenance of conservancy areas. Protected nature areas networks. The ecological network.*

Content: *Scientific basis of nature conservancy. Organisation of nature conservancy in Ukraine.*

{рос.}

Цель: *Сформировать у студентов основы знаний об экологических, правовых, административных, экономических, организационно-технических, биосозологических и культурно-воспитательных мероприятиях направленных на сохранение variability биотического разнообразия на генетическом, видовом, популяционном, биоценотическом, биогеоценотическом, ландшафтном, биомном и биосферном уровнях организации живого, обеспечения его восстановления и возможности экологически сбалансированного гуманного использования.*

Предмет: *Изучение, выделение, резервирование, проектирование и функционирование территорий и объектов природно-заповедного фонда, их географической и экологической сети.*

Содержание: *Научные основы природно-заповедного дела. Организация природно-заповедного дела.*

2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи

Таблиця 2.1 – Структура викладання навчальної дисципліни

Призначення: підготовка спеціалістів	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 2; Модулів – 1, Змістових модулів – 2, Розрахунково-графічна робота – 6 семестр Загальна кількість годин – 72	Напрямок: 6.040106 „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування” Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Статус дисципліни – нормативна Рік підготовки: 3-й Семестр: 6-й Лекції – 17 год. Практичні – 17 год. Лабораторні – <i>не передбачені</i> Самостійна робота – 38 год. Вид контролю: <i>Залік</i>

Таблиця 2.2 – Розподіл обсягу навчальної роботи студента (денна форма навчання)

Форма навчання	Курс	Семестр(и)	Години									Іспити (семестри)	Заліки (семестри)
			Всього	Аудиторні	У тому числі			Самостійна робота	У тому числі				
					Лекції	Практичні, семінари	Лаборатрні		Контр. робота	КП/КР	РГЗ		
Денна	3	6	72	34	17	17	-	38			20	-	6

2.2. Зміст дисципліни

(обов'язкова складова за СВО ХНАМГ ПНД та додаткова частина)

Модуль 1. Заповідна справа

(2 / 72)

(назва модулю)

(кількість кредитів/годин)

Змістові модулі (ЗМ):

ЗМ 1.1. Наукові засади заповідної справи

1. Вступ. Загальна характеристика основних термінів курсу. Поняття про науковий напрямок. Предмет. Завдання. Заповідна справа як комплексна система збереження біотичного та ландшафтного різноманіття. Науково-методичні основи. Історія становлення.

2. Функції заповідних об'єктів. Головні етапи розвитку заповідання. Сучасне становище, перспективи та проблеми розвитку заповідної справи в Україні та в інших державах.

3. Заповідні об'єкти. Характеристика. Умови організації, класифікація. Поняття «заповідний об'єкт», «заповідна територія». Критерії створення заповідного об'єкту (заповідної території). Поняття про біогеоценотичну та природну своєрідність, рідкісні, зникаючі види, ендемічні, реліктові та ін. Варіанти походження заповідного об'єкту (заповідної території). Призначення заповідного об'єкту (заповідної території).

4. Поняття про категорії природоохоронних територій. Функціональна класифікація заповідних територій. Міжнародні класифікації природоохоронних територій. Концепція біосферних заповідників. Категорії територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Визначення мети та умов створення, режиму охорони для кожної категорії заповідних об'єктів та територій.

5. Функціональне зонування природних національних парків, біосферних заповідників та природних заповідників.

6. Організація мережі заповідних об'єктів. Структура та передумови створення мережі заповідних об'єктів та заповідних територій. Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

7. Поняття про екологічну мережу. Національна екологічна мережа України. Структурні елементи Національної екологічної мережі України.

ЗМ 1.2. Організація заповідної справи в Україні

1. Заповідна справа в Україні. Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Характеристика рангів та категорій природно-заповідного фонду України. Головні розділи «Червоної книги України». Наявність видів, внесених до «Червоної книги України» у біосферних та природних заповідниках і природних національних парках України. Визначення, призначення, зміст та порядок Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

2. Організаційно-правові основи ведення заповідної справи. Загальні положення Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та актів чинного законодавства України з 1990 р. Повноваження державного і громадського контролю за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

3. Соціально-економічне значення природно-заповідних територій України. Ресурсна значимість абіотичних та біотичних компонентів екосистем, що охороняються. Ценотична значимість та ступінь охоплення охороною лісового, лучного, степового, болотяного та інших типів рослинності.

4. Теоретичні та практичні дослідження на заповідних територіях. Основні напрямки наукових досліджень на заповідних територіях. Алгоритм інвентаризації природних комплексів, їх компонентів на заповідній території та складання «Літопису природи». Специфіка наукових досліджень на територіях і

об'єктах природно-заповідного фонду різного цільового призначення й режиму охорони.

5. Роль природно-заповідних територій в екологічній освіті, вихованні та інформуванні громадськості. Напрямки розвитку екологічної освіти та виховання на базі національних природних парків, природних та біосферних заповідників та ін., у засобах масової інформації, шляхом підготовки відповідних кадрів.

6. Основні форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Основні положення Конвенції про збереження біологічного різноманіття.

2.3. Розподіл часу за модулями та змістовими модулями

Розподіл часу за модулями та змістовними модулями наведений в Табл. 2. 3.

Таблиця 2.3 – Розподіл часу за модулями і змістовими модулями для студентів денної форми навчання

Модулі (семестри) та змістові модулі	Усього, кредит/годин	Форми навчальної роботи			
		Лекц.	Сем., Пр.	Лаб.	СРС
Модуль 1	2/72	17	17	-	38
ЗМ 1.1	1/36	9	9	-	18
ЗМ 1.2	1/36	8	8	-	20

У Табл. 2.4 і 2.5 подані відомості про формування структури залікового кредиту навчальної дисципліни протягом семестру.

Таблиця 2.4

Лекційний курс (денне навчання)

№ п/п	Зміст	Кількість годин
1.	Вступ. Загальна характеристика основних термінів курсу. Поняття про науковий напрямок. Предмет. Завдання. Науково-методичні основи. Історія становлення.	2
2.	Функції заповідних об'єктів. Головні етапи розвитку заповідання. Сучасне становище, перспективи та проблеми розвитку заповідної справи в Україні та в інших державах. Заповідні об'єкти. Характеристика. Умови організації, класифікація. Поняття «заповідний об'єкт», «заповідна територія».	2
3.	Поняття про категорії природоохоронних територій. Функціональна класифікація заповідних територій. Міжнародні класифікації природоохоронних територій. Концепція біосферних заповідників. Категорії територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Визначення мети та умов створення, режиму охорони для кожної категорії заповідних об'єктів та територій.	2

№ п/п	Зміст	Кількість годин
4	Функціональне зонування природних національних парків, біосферних заповідників та природних заповідників.	2
5	Організація мережі заповідних об'єктів. Структура та передумови створення мережі заповідних об'єктів та заповідних територій. Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Поняття про екологічну мережу. Національна екологічна мережа України. Структурні елементи Національної екологічної мережі України.	2
6	Заповідна справа в Україні. Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Характеристика рангів та категорій природно-заповідного фонду України. Головні розділи «Червоної книги України». Наявність видів, внесених до «Червоної книги України» у біосферних та природних заповідниках і природних національних парках України. Визначення, призначення, зміст та порядок Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Організаційно-правові основи ведення заповідної справи. Загальні положення Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та актів чинного законодавства України з 1990 р. Повноваження державного і громадського контролю за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	2
7	Соціально-економічне значення природно-заповідних територій України. Ресурсна значимість абіотичних та біотичних компонентів екосистем, що охороняються. Ценотична значимість та ступінь охоплення охороною лісового, лучного, степового, болотного та інших типів рослинності. Теоретичні та практичні дослідження на заповідних територіях. Основні напрямки наукових досліджень на заповідних територіях. Алгоритм інвентаризації природних комплексів, їх компонентів на заповідній території та складання «Літопису природи». Специфіка наукових досліджень на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду різного цільового призначення й режиму охорони.	2
8	Роль природно-заповідних територій в екологічній освіті, вихованні та інформуванні громадськості. Напрямки розвитку екологічної освіти та виховання на базі національних природних парків, природних та біосферних заповідників та ін., у засобах масової інформації, шляхом підготовки відповідних кадрів. Основні форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Основні положення Конвенції про збереження біологічного різноманіття.	3

Таблиця 2.5 – Практичні заняття (денне навчання)

№ п/п	Зміст *	Кількість годин за спеціальностями, спеціалізаціями
		6.070800 ЕОНС
1	Характеристика етапів розвитку заповідної справи та становлення мережі ПЗФ в Україні й світі.	2
2	Критерії створення заповідного об'єкту (заповідної території). Поняття про біогеоценологічну та природну своєрідність, рідкісні, зникаючі види, ендемічні, реліктові та ін. Варіанти походження заповідного об'єкту (заповідної території). Призначення заповідного об'єкту (заповідної території).	2
3	Підготовка подання щодо організації й проектування території ПЗФ.	2
4	Функціональне зонування природних національних парків, біосферних заповідників та природних заповідників і характеристика функціональних зон.	2
5	Моделі побудови елементів екологічної мережі та їх характеристика. Приєднання Національної екологічної мережі України до Всеєвропейської екологічної мережі.	2
6	Ведення «Літопису природи» – головний напрям наукових досліджень у національних природних парках і заповідниках. Структура й зміст документу.	2
7	Представлення й захист РГЗ	2
8	Представлення й захист РГЗ	3

* практичне заняття може включати в себе поточний контроль засвоєння навчального матеріалу.

Таблиця 2.6 – Лабораторні роботи (денне навчання)

Зміст	Кількість годин за спеціальностями, спеціалізаціями (шифр,				
	—	—	—	—	—
Чинним навчальним планом не передбачені	—	—	—	—	—

2.4. Індивідуальні завдання (ІндЗ)

Підготовка розрахунково-графічної роботи є необхідною складовою процесу опрацювання курсу „Заповідна справа”. Ця робота дозволяє кожному(-ій) студенту(-ці) виявити рівень оволодіння темами курсу.

1. Розрахунково-графічне завдання

Перелік напрямів тем:

1. "Певний вид Червоної книги України або Європейського червоного списку, що охороняється в ареалі",

2. „Охорона природи гірських районів України”;
3. „Опис й характеристика вибраної природної заповідної території”;
4. „Формування екологічної мережі на певній ділянці території України (природно-кліматичної зони, адміністративної області тощо)”;
5. „Мережа природно-заповідних територій певної природно-кліматичної зони України”;
6. "Певне рослинне угруповання Зеленої книги України, що перебуває під охороною”;
7. «Охорона певної групи видів тварин або рослин, яким загрожує зникнення»;
8. «Охорона водно-болотних угідь на території України»;
9. «Морські заповідники України»;
10. «Захист природи морського узбережжя України»;
11. «Транскордонні заповідники України»;
12. «Міжнародне співробітництво у захисті певного біологічного виду / певних екосистем / угідь»;

Студент(-ка) самостійно обирає регіон, вид організму, країну, заповідну територію, які його (її) більше цікавлять.

Мета роботи:

- (1) урозуміння теоретичних і практичних відомостей про вплив екологічних та антропогенних чинників на види рослин й тварин, що перебувають під охороною;
- (2) засвоєння знань про зонування території ПЗФ;
- (3) засвоєння теоретичних уявлень про організацію життя та рівні популяції та екосистеми, типи взаємодій організмів, структуру та функції екосистем,
- (4) обробка кліматичної інформації та побудова клімадіаграм для кліматичної характеристики певної заповідної території;
- (5) побудова графічної моделі (концептуальної м.) унікальної екосистеми, що перебуває під охороною;
- (6) самостійна робота з літературою, ресурсами Інтернет та іншими джерелами інформації.

Обсяг роботи – 24 сторінки.

Термін підготовки завдання

Строк видачі завдання - 21-й тиждень.

Строк здачі роботи - 31-й тиждень.

Обсяг у годинах – 20.

Розрахунково-графічна робота ілюструється. Обов’язковими рисунками є (у залежності від обраної теми):

- 1) зображення обраного(-их) виду організму(-ів);

- 2) блок-схема (графічна/ концептуальна модель) описуваного процесу, системи, унікальної екосистеми тощо;
- 3) ареал розповсюдження організму на мапі відповідного мірила (якщо можливо);
- 4) мапа району розташування заповідної території;
- 5) план-схема заповідної території;
- 6) схеми, які ілюструють паттерни поведінки виду організму, що охороняється;
- 7) клімадіаграми.

Окрім виконання означеної розрахунково-графічної роботи, студент виконує пов'язані з нею індивідуальні семестрові завдання, які містять:

- підготовку **доповіді за темою РГЗ**;
- підготовку **матеріалів до презентації** доповіді (електронні або паперові)
- складання **відгуку** на роботу свого товариша(-ки);
- захист РГЗ (*за графіком, котрий складається в кожній групі старостою*).

2.5. Самостійна навчальна робота студента (форми самостійної роботи, обсяг у годинах)

6-й (весняний) семестр

3. Тема: скласти конспект Закону України, що стосується територій чи об'єктів ПЗФ або охорони живих ресурсів за заздалегідь розробленим планом.

Для вирішення завдання використовуються збірки законів України.
Аналітичне завдання. 5 год.

2.6. Засоби контролю та структура залікового кредиту

Система оцінювання знань, вмінь і навичок студентів передбачає оцінювання всіх форм вивчення дисципліни.

Перевірку й оцінювання знань студентів викладач проводить у таких формах:

1. Оцінювання роботи студентів на практичних заняттях (семінари).
2. Оцінювання виконання індивідуального завдання (курсової роботи й пов'язаних з нею завдань).
3. Оцінювання засвоєння питань, винесених для самостійного вивчення (вибіркові опитування, фронтальний контроль у формі письмових опитувань).
4. Проведення поточного контролю (контрольні усні опитування, фронтальний контроль у формі виконання письмових опитувань; сюди враховуються самостійні роботи).
5. Проведення підсумкового контролю (екзамени) після кожного модулю.

Засоби контролю та структура залікового кредиту для студентів денної форми навчання наведено в Табл.2.7.

Таблиця 2.6 – Засоби контролю та структура залікового кредиту для студентів денної форми навчання

Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні роботи тощо)	Розподіл балів, %
МОДУЛЬ 1. Поточний контроль із змістових модулів	
ЗМ 1.1	30%
1. Підготовка конспекту одного з законів з пакету законів України про охорону ресурсів, територій і об'єктів ПЗФ	20%
2. Контрольне опитування за матеріалом ЗМ 1.1	5%
3. Контроль 1-го етапу виконання РГЗ.	5%
ЗМ 1.2	30%
1. Контроль 2-го етапу виконання РГЗ.	20%
2. Контрольне опитування за матеріалом ЗМ 1.2	10%
3. Представлення й захист розрахунково-графічного завдання	40%
Підсумковий контроль з МОДУЛЯ 1 (залік):	
Разом за Модулем 1 :	100%

Порядок поточного оцінювання знань студентів

Поточне оцінювання здійснюється на практичних заняттях з метою заміру рівня знань студента і перевірки рівня підготовленості студента до виконання самостійної роботи чи індивідуального завдання. Об'єктами поточного контролю є:

1. Активність та результативність роботи студента протягом семестру щодо вивчення програмного матеріалу дисципліни;
2. Виконання самостійних робіт та завдань курсової роботи;
3. Самостійне вивчення питань курсу;
4. Успішність виконання завдань поточного контролю (робота на семінарах, короткі контрольні роботи, опитування);
5. Виконання поточного контролю.

Оцінку „відмінно” ставлять за умови відповідності виконання завдання студентом або його усної/письмової відповіді за усіма зазначеними критеріями. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку.

Контроль систематичного виконання практичних занять й самостійної роботи

Оцінювання проводять за такими критеріями:

1. Розуміння, ступінь засвоєння теоретичних і практичних знань;
2. Ступінь засвоєння матеріалу дисципліни, винесеного для самостійного вивчення;
3. Ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною додатковою літературою з розглядуваних питань;

4. Уміння професійно поєднувати теорію та практику під час розгляду навчальних ситуацій, виконання завдань;

5. Логіка, структура, стиль викладання матеріалу в письмових роботах і під час аудиторних виступів, вміння обґрунтовувати власну позицію, узагальнювати інформацію і робити висновки.

Оцінку „відмінно” ставлять за умови відповідності виконаного завдання студентом або його усної відповіді за всіма п'ятьма зазначеним критеріями. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку.

Критерії оцінювання індивідуального завдання (розрахунково-графічної роботи) для студентів денної форми навчання

Контроль виконання індивідуального завдання (розрахунково-графічної роботи) здійснюється за такими критеріями:

1. Самостійність виконання;
2. Глибина опанування матеріалу, логічність і послідовність викладення;
3. Повнота розкриття теми;
4. Обґрунтованість висновків;
5. Використання й аналіз додаткової інформації;
6. Успішний захист роботи;
7. Якість та відповідність оформлення роботи вимогам.

Оцінку „відмінно” ставлять за умови відповідності виконаного завдання студентом усім сімома зазначеним критеріями. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку. У Табл. 2.8 показані етапи контролю виконання курсової роботи і розподіл залікових балів.

Таблиця 2.8 – Структура розподілу балів за розрахунково-графічну роботу (РГР)

Індивідуальне завдання – Розрахунково-графічна робота	
1. Контроль виконання 1-го етапу (збір і аналіз матеріалів, підготовка необхідного графічного матеріалу)	5
2. Контроль виконання 2-го етапу (оформлення роботи та виконання супровідних завдань, підготовка до захисту)	10
3. Захист РГР	25
Підсумковий контроль з РГР (залік) :	40

Студенти подають до розгляду й захисту ІндЗ наприкінці засвоєння модуля. Успішний захист роботи є умовою проходження підсумкового контролю з дисципліни.

Проведення поточного контролю (денна форма)

Поточний контроль здійснюється та оцінюється за питаннями, які винесено на лекційні заняття, самостійну роботу і практичні завдання. Поточний контроль проводять у письмовій формі після того, коли розглянуто відповідний теоретичний матеріал в межах кожної теми змістового модуля.

Поточний контроль за змістовим модулем проводиться у вигляді контрольних опитувань (ЗМ 1.1 та 1.2). Відповідно до програми навчальної дисципліни, короткі контрольні опитування у вигляді роботи проводять на останньому практичному занятті відповідного змістового модулю. Кожна коротка контрольна робота (письмове опитування) складається з 1-2 контрольних питань, розрахованих на відповідь в межах 5-15 хв.

Проведення підсумкового заліку з Модулю 1

Умовою отримання підсумкової оцінки для студентів денної форми навчання є:

- накопичені бали, за результатами поточного контролю, за двома змістовими модулями, сума яких повинна складати більше 50% загальної кількості балів (за внутрішнім вузівським рейтингом або системою ECTS);
- підсумковий контроль (залік).

Підсумкову оцінку з дисципліни виставляють в національній системі оцінювання результатів навчання і в системі ECTS згідно з методикою переведення показників успішності знань студентів Академії в систему оцінювання за шкалою ECTS (див. Табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Шкала перерахунку оцінок результатів навчання в різних системах оцінювання

Система оціню-вання	Шкала оцінювання						
Внутрішній вузівський рейтинг, %	100 - 91	90 - 71		70-51		50-0	
Національна 4-бальна і в системі ECTS	5 відмінно A	4 добре B, C		3 задовільно D, E		2 незадовільно FX, F	
Внутрішній вузівський рейтинг у системі ECTS, %	100-91	90-81	80-71	70-61	60-51	50-26	25-0
Національна 7-бальна і в системі ECTS	відмінно A	дуже добре B	добре C	Задо-вільно D	достатньо E	незадовільно FX*	Незадо-вільно F**
ECTS, % студентів	A 10	B 25	C 30	D 25	E 10	FX*	F**
						не враховуються	

* з можливістю повторного складання

** з обов'язковим проходженням повторного курсу

2.7. Інформаційно-методичне забезпечення

Відомості про основні та додаткові джерела навчальної й методичної

інформації подані у Табл. 2.10 – 2.12.

Таблиця 2.10
Основні джерела

1. Борейко, В. Е. История заповедного дела в Украине [Текст] : навч. посібник / В. Е. Борейко. – Киев: Киевский эколого-культурный центр, 1995. – 184 с. (Серия: История охраны природы. Вып. 2.)	1.1, 1.2
2. Давиденко, В. М. Заповідна справа [Текст] : навч. посіб. для студ. екол., біол., природн., лісівн., агрон., зооінж. фак. вищих навч. закл. III, IV рівнів акред. / В. М. Давиденко – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2001. – 140 с.	1.1, 1.2
3. Заповідна справа в Україні [Текст] : Навч. посібник / За заг. ред. М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. – К.: Географіка, 2003. – 306 с. – ISBN 966-95365-6-1	1.1, 1.2
4. Гайнрих Д., Гергт М. Екологія: dtv-Atlas: Пер. з нім. - К.: Знання-Прес, 2001. – 287 с.	1.1, 1.2
5. Зеленая книга Украинской ССР.– К.: Наук. думка, 1987.– 216 с.	1.1, 1.2
6. Природно-заповідний фонд Харківської області [Текст] [CD-ROM] : довідник / О. В. Клімов, О. Г. Вовк, О. В. Філатова та ін. – Харків, 2005. – 177 с. – (Український НДІ екологічних проблем)	1.1, 1.2
7. Решетюк, О. В. Заповідна справа. Теорія та практика [Текст]: навч.-метод. посіб. / О.В. Решетюк. – Чернівці : Рута, 2007. – Ч. 1. – Чернівці, 2007. – 99 с. (Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича) – ISBN 966-568-932-4	1.2
8. Решетюк, О. В. Заповідна справа. Теорія та практика [Текст] : навч.-метод. посіб. / О.В. Решетюк. – Чернівці : ЧНУ, 2008 – Ч. 2. – Чернівці, 2008. – 232 с. (Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича) – ISBN 978-966-423-026-8	1.1, 1.2
8. Треус, В.Д. Заповідники України. – К.: Форсінг, 2001. – 240 с.	1.1, 1.2
9. Товажнянский, Л.Л., Солодкий, В.Д., Масікевич, Ю.Г., Шапорев, В.П., Моїсєєв, В.Ф. Заповідна справа: Навч. посібник. – Харків: Видав. центр НТУ „ХПІ”, 2002. – 240 с.	1.1, 1.2
10. Закон України „Про природно-заповідний фонд України” // Зб. законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. – У 3-х т. – Чернівці, 1997.	1.1, 1.2
11. Фурдичко, О. І. та ін. Заповідна справа в Україні [Текст] : підруч. для студ. вищих навч. закл. / О.І. Фурдичко, В.К. Сівак, В.Д. Солодкий. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 335 с. – ISBN 966-8410-37-8	1.1, 1.2
12. Олещенко В.И. и др. Справочник по заповедному делу / Под ред. А.М. Гродзинского. – К.: Урожай, 1988. – 167 с.	1.1, 1.2
13. Butcher, P. Exploring our National Parks and Monuments [Текст] / Butcher, P., Butcher, R. – Boulder (Co.): Robert Rinehart Publ., 1995. – 478 p. – ISBN 1-57098-025-x.	1.1, 1.2
14. Gilpin, A. Dictionary of Environment and Sustainable Development [Текст]: довідник / Gilpin, A. – John Wiley & Sons, 1996. – 247 p. – ISBN 0-471-96219-8.	1.1, 1.2
15. Freeman III, Myrick A. The Measurement of Environmental and Resource Values: Theory and Methods [Текст]: навч.-метод. посіб. / Myrick A. Freeman III. – Washington, D.C.: Resources for the Future, 1994. – 516 p. – ISBN 0-915-707-69-1.	1.1, 1.2

16. The Oxford Dictionary of Natural History [Текст]: довідник / Ed. by Michael Allaby. Foreword by David Attenborough. – Oxford-New York: Oxford Univ. Press, 1985. – 688 p. ISBN 0-19-217720-6.	1.1, 1.2
---	----------

Таблиця 2.11
Додаткові джерела

1. Борейко, В.Е. Философы дикой природы и природоохраны [Текст] : уч. пособие. / В. Е. Борейко. Изд. 2-е, доп. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2004. – 160 с. (Серия: Охрана дикой природы. Вып. 39.) – ISBN 966-581-461-3.	
2. Миркин, Б.М., Наумова, Л.Г. Популярный экологический словарь [Текст] : словарь. – М.: Истоки, 1999.	1.1, 1.2
3. Лопатин И.К. Основы зоогеографии [Текст] : уч. пособие. – М., 1989.	1.2
4. Заставний, Ф. Д. Географія України: У 2-х книгах [Текст] : підручник. – Львів: "Світ", 1994. – 472 с.	1.1, 1.2
5. Небел, Б. Наука об окружающей среде: Как устроен мир: В 2-х т. – М.: «Мир», 1993. – Т.1: 424 с., Т.2: 336 с.	1.1
6. Гайнрих Д., Гергт М. Екологія: dtv-Atlas / Пер. з нім. - К.: „Знання-Прес”, 2001. – 287 с.	1.1, 1.2
7. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990.	1.2
8. Тлумачний російсько-українсько-англійський словник з екології (для працівників нафтогазового комплексу) Основні терміни: близько 3500 термінів / Укладачі: М.Д. Гінзбург, Н.І. Азімова, І.О. Требульова, О.І. Спірін та ін.; Під заг. ред. А.А. Рудніка – Харків, 2000. – 736 с. (НДПІ АСУ ТрансГаз) <i>Усі визначення подаються згідно з чинними законодавчими актами та нормативами України.</i>	1.1, 1.2
9. Marsh W. EarthScape: a Physical Geography. – New York: John Wiley & Sons, 1987. – 510 p.+Apps.	1.2
10. World Resources 2000-2001. People and Ecosystems: The Fraying Web of Life. – Oxford: Elsevier Science, 2000. – 389 p. (World Resource Series) – ISBN 0-08-043-78-18	1.1, 1.2
11. CD-ROM. Essential Study Partner. Environmental Science. – NY: McGraw-Hill Co., 1999. – ISBN 0-07-303867-9	1.2
12. ZooLex – ЗооЛекс URL: http://www.zoolex.org/	1.1, 1.2
13. English for Science & Technology, URL: http://www.wfi.fr/est/estl.html	1.1, 1.2
14. “Студентська бібліотека ABC” URL: http://abc.vvsu.ru/	1.1, 1.2
15. «Каталог образовательных ресурсов» URL: http://catalog.alledu.ru	1.1, 1.2
16. «Очень полезный портал для всех учащихся» URL: http://www.allbest.ru	1.1, 1.2
17. „Открытый Колледж” URL: http://www.college.ru	1.1, 1.2
18. Сервер российского студенчества URL: http://www.students.ru	1.1, 1.2
19. Молодёжный портал URL: http://www.coolsoch.ru	1.1, 1.2
20. «Экзамен.Ру» URL: http://www.examen.ru	1.1, 1.2
21. Російська науково-технічна бібліотека, URL: http://www.sciteclibrary.ru/	1.1, 1.2
22. Європейська агенція з охорони довкілля – - Служба „R-E-P-O-R-T-S-” URL: http://reports.eea.europa.eu	1.1, 1.2

23. Woodrow Wilson International Center for Scholars, URL: http://www.wilsoncenter.org/directions	1.1, 1.2
24. Orion Magazine (USA) URL: http://www.orionmagazine.org	1.1, 1.2
25. Udzungwa National Park, Tanzania URL: http://www.tanzaniaparks.com/uzdungwa.htm	1.1, 1.2
26. - (1) Protected Area Service (Lietuva) : URL: http://vstt.lt/wt_vstt/action/main?lang=en ; - (2) State Forest Survey Service (Lietuva) : URL: http://www.lvmi.lt/vmt/leidiniai.php?form_currentid=161 . - (3) National Parks (Lietuva): -- Kursiu Nerija NP URL: http://www.nerija.lt/en/ ; -- Zemaitija NP : URL: http://www.zemaitijosnp.lt/index.php?id=70,0,0,1,0,0 ; -- Dzukija NP : URL: http://www.dzukijosparkas.lt/ ; - (4) Lithuanian Research Institute of Forestry: URL: http://www.balticforestry.mi.lt	1.1, 1.2
27. Экономика природопользования [Текст] / Под ред. Л. Хенса, Л. Мельника и Э. Буна: Учебник. – К.: «Наукова думка», 1998. – 479 с.	1.2
28. Виробнича практика з ботаніки. Флора судинних та рослинність Харківщини. Методичні вказівки для студентів ботаніків та екологів біологічного факультету [Текст] / Упорядники: Л.М. Горелова, І.В. Друльова. – Харків: Вид-во Харківського держ. ун-ту, 1993. – 73 с.	1.2

Таблиця 2.12
Методичне забезпечення

1. Зібрання відео-матеріалів на касетах при кафедрі ІЕМ для вивчення розділів: „Червона книга”, „Міжнародне співробітництво в галузі заповідної справи”, „Напрямки розвитку екологічної освіти та виховання на базі національних природних парків, природних та біосферних заповідників”.	1.1, 1.2
2. Тематичні папки до курсу (зберігаються на кафедрі)	1.1, 1.2
3. Кафедральна бібліотека книжок, часописів й довідників із заповідної справи (кафедра ІЕМ; Навч.-метод. центр „Екоосвіта”).	1.1, 1.2
4. «Методические указания по изучению русского языка для иностр. студентов 2 курса, изучающих курс «Общая экология и основы заповедного дела» – Харьков, 1997. (ХГАГХ).	1.1, 1.2
5. МЕТОД КЛІМАДІАГРАМ за Госсеном–Вальтером: Практичний poradnik. (для студентів II, III та V курсів денного й I та VI курсів заочного відділень за напрямом 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» спеціальності 8.040106 «Екологія і охорона навколишнього середовища» з дисциплін «Загальна екологія», «Загальна екологія і основи заповідної справи» та «Заповідна справа» / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О. І. Спірін. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 38 с.	1.2
6. CD-ROM. Essential Study Partner. Environmental Science. – New York: McGraw-Hill Co., 1999. – ISBN 0-07-303867-9	1.1

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Програма та робоча програма навчальної дисципліни

«Заповідна справа»

(для студентів 3 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр напрямку 6.040106 – „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування”)

Укладач: **СПІРІН** Олександр Ілліч

В авторській редакції

Комп’ютерне верстання: *Ю. Ю. Конюшенко*

План 2011, поз. 107 Р

Підп. до друку 3.10.2012 р.

Друк на ризографі

Тираж 10 пр.

Формат 60х84/16

Ум. друк. арк. 1,4

Зам. № 8595

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи:

ДК №4064 від 12.05.2011 р.